

Ändrade uppskavsregler

Av assessorn Stig v Bahr

1 Inledning

Reglerna om beräkning av realisationsvinst vid fastighetsförsäljning fick sin nuvarande utformning år 1976. Samtidigt utvidgades möjligheten att få uppskov med beskattning av vinsten. Tidigare hade uppskov kunnat komma i fråga endast vid expropriation och andra allmänt sett önskvärda avyttringar. Genom 1976 års lagstiftning infördes regler om uppskov även vid frivilliga fastighetsförsäljningar. Syftet med reglerna var att underlätta bostadsbyten t ex i samband med ändrad arbetsort.

Redan vid behandlingen av 1976 års lagförslag uttalade riksdagen att det kunde finnas skäl att se över uppskavsbestämmelserna inom en relativt snar framtid. En sådan översyn har nu kommit till stånd (prop. 1978/79:54, SkU 16, SFS 1978:970—973). Den nya lagstiftningen, som i princip skall tillämpas på avyttringar fr o m den 1 januari 1979, innehåller såväl formella som materiella ändringar av uppskovssystemet. I det följande redovisas de viktigaste av dessa ändringar.

2 Det formella förfarandet m m

För att en skattskyldig skall få uppskov med beskattning av realisationsvinst fordras enligt hittillsvarande regler att han skickar in en särskild ansökan till länskattevärdens nämnd. En taxeringsnämnd måste således — även om nämnden inser att förutsättningar för uppskov föreligger — alltid taxera den skattskyldige för vinsten. Eftersom skatterättens uppskavsbeslut sällan eller aldrig hinner meddelas i sådan tid att det kan beaktas vid debiteringen av slutlig skatt kommer den skattskyldige ofta att påföras en betydande kvarstående skatt. Enda möjligheten för den skattskyldige att undgå den likviditetspåfrestning som erläggande av den kvarstående skatten kan medföra är att (hos länsstyrelsen) ansöka om anstånd med inbetalning av skatten. Denna möjlighet förbises emellertid lätt.

Enligt de nya uppskavsreglerna skall yrkanden om uppskov prövas inom ramen för det ordinarie taxeringsförfarandet, dvs i första hand av taxeringsnämnderna. Realisationsvinstens storlek och bedömningen av möjligheten till uppskov kan därmed prövas i ett enda sammanhang. Detta kommer förhoppningsvis att förenkla handläggningen i flera avseenden. Ett yrkande om uppskov med beskattning av realisationsvinst kommer således taxeringsmässigt att behandlas på samma sätt som ett yrkande om att viss inkomst skall undantas från beskattning. Detta innebär bl a att en skattskyldig, som av någon

anledning avstått från att begära uppskov i sin självdeklaration, kan framställa yrkandet i form av besvär till skatterätten. RSV kommer att utarbeta blanketter för uppskovsyrkanden. Blanketten skall fogas som bilaga till självdeklarationen.

Bestämmelser om uppskov har hittills funnits dels i 35 § 2 mom. KL, dels i lagen (1968:276) om uppskov i vissa fall med beskattning av realisationsvinst. Dessa bestämmelser har — bl a som en konsekvens av att uppskovsprövningen flyttats över till taxeringsnämnderna — ersatts av en helt ny författning, lagen (1978:970) om uppskov med beskattning av realisationsvinst. I 35 § 2 mom. KL finns nu endast en hänvisning till den nya uppskovslagen. Den nuvarande uppskovslagen upphör helt att gälla.

3 Förutsättningar för uppskov

3.1 Tvångsmässiga avyttringar

Beskrivningen av vilka avyttringar som är att anse som tvångsmässiga har i oförändrat skick överförts från 35 § 2 mom. andra stycket KL till den nya uppskovslagen. Detsamma gäller kravet på att realisationsvinsten skall uppgå till minst 3 000 kr och att den skattskyldige skall anskaffa en fastighet (ersättningsfastighet) som är jämförlig med den avyttrade fastigheten.

F n kan, såvida den skattskyldige avlider innan han hunnit anskaffa en ersättningsfastighet, en av dödsboet förvärvad fastighet i vissa fall godtas som ersättningsfastighet. Innebörden av denna bestämmelse är emellertid inte helt klar. I den nya uppskovslagen har därför i fråga om tvångsfallen uttryckligen föreskrivits att dödsboet kan få uppskov på samma villkor som skulle ha gällt för den avlidne själv.

3.2 Frivilliga avyttringar

För att uppskov skall kunna medges vid en frivillig avyttring har hittills fordrats att realisationsvinsten uppgått till minst 15 000 kr och dessutom överstigit 10 % av försäljningspriset (efter avdrag för eventuella försäljningskostnader). Den procentuella spärren, vilken ansetts medföra olämpliga tröskeeffekter, har slopats i den nya uppskovslagen. Kravet på att vinsten skall uppgå till minst 15 000 kr har däremot behållits. Detta spärrbelopp — liksom spärren på 3 000 kr i tvångsfallen — hänför sig till den realisationsvinst som varje enskild skattskyldig skall redovisa på grund av en fastighetsförsäljning. Har t ex en frivilligt såld fastighet till lika delar ägts av två personer (exempelvis två makar) måste vinsten på hela fastigheten uppgå till minst 30 000 kr för att uppskov skall komma i fråga (jfr prop. s 23).

Uppskov vid en frivillig försäljning har hittills förutsatt att den skattskyldige varit mantalsskriven på den sålda fastigheten och att han skall mantalsskrivas på ersättningsfastigheten. Dessa villkor har gett upphov till åtskilliga

problem vid den praktiska tillämpningen (jfr RSV/FB Dt 1978:15). Något krav på mantalsskrivning finns därför inte i den nya lagstiftningen. Som förutsättning för uppskov i frivilligfallen gäller i stället att den skattskyldige varit bosatt på den avyttrade fastigheten och att han bosätter sig på ersättningsfastigheten. Begreppet bosättning används här i samma betydelse som i folkbokföringsförordningen (1967:198). Detta innebär att folkbokföringsmyndighets beslut beträffande kyrkobokföringen normalt kan läggas till grund för taxeringsmyndigheternas bedömning av bosättningsfrågan. Någon absolut koppling mellan den faktiska kyrkobokföringen och bedömningen av bosättningen i uppskovsärendet föreligger dock inte.

Det har hävdats att vissa skattskyldiga utnyttjat reglerna om uppskov på obehörigt sätt. Mot bl a denna bakgrund gäller som förutsättning för uppskov enligt den nya uppskovslagen att den skattskyldige varit bosatt på den avyttrade fastigheten minst tre år i följd under den femårsperiod som infallit närmast före avyttringsdagen. Något krav på att den skattskyldige också skall ha ägt fastigheten under denna tid uppställs däremot inte. Inte heller fordras att den skattskyldige varit bosatt på den sålda fastigheten just på avyttringsdagen. Uppskov kan således medges även om den skattskyldige redan vid denna tidpunkt flyttat till en ny bostad.

I propositionen (s 25) konstateras att kravet på tre års bosättning under femårsperioden före försäljningen kan få obilliga konsekvenser i vissa fall, t ex vid längre utomlandstjänstgöring eller vid en försäljning som föranleds av att den skattskyldiges arbetsplats lagts ned eller flyttats till annan ort. Med tanke på dessa och liknande fall föreslogs att RSV skulle, om särskilda skäl förelåg, kunna medge dispens från bosättningskravet. Departementschefen betonade emellertid att denna dispensrätt skulle användas restriktivt.

Under riksdagsbehandlingen begärde några motionärer att riksdagen skulle uttala sig för en generösare tillämpning av dispensbestämmelsen än departementschefen rekommenderat. Enligt motionärerna borde RSV ge dispens från kravet på minst tre års bosättning såvida det inte var uppenbart att fastighetsförsäljningen skett i spekulativt syfte. Skatteutskottet hemställde att motionerna skulle avslås men erinrade om att dispensregeln kunde tillämpas i de fall då en omedelbar beskattning av realisationsvinster framstod som stötande. Riksdagen delade utskottets uppfattning. Ett motionsyrkande om att RSV:s dispensbeslut skall kunna överklagas till regeringen bifölls emellertid — i enlighet med utskottets hemställan — av riksdagen.

En fråga som inte behandlats i propositionen eller skatteutskottets betänkande är om en något mindre restriktiv dispensgivning kan vara motiverad för skattskyldiga som kommer i svårigheter i samband med övergången till det nya uppskovssystemet. Det förhåller sig nämligen ofta på det sättet att den som tänker byta villa först träffar avtal om förvärv av ersättningsfastighet och därefter utbjuder den "gamla" fastigheten till försäljning. Det kan

därför hända att den gamla fastigheten inte hinner säljas före utgången av år 1978, dvs medan de nuvarande reglerna är tillämpliga, trots att villabytet i realiteten inletts före nämnda tidpunkt. En skattskyldig, som inte uppfyller bosättningsrekvisitet, kan i ett sådant fall se sig nödsakad att antingen genomföra en blyxtförsäljning (med risk för kraftigt nedsatt pris) eller avstå från uppskovsmöjligheten (och därmed beskattas för realisationsvinsten). Enligt min mening bör dispens kunna tänkas i dessa situationer.

Vid tillämpning av de hittillsvarande uppskavsreglerna har viss osäkerhet rått om vilka fastigheter som kan accepteras som ersättningsfastigheter. Det har sålunda gjorts gällande att hinder inte möter att som ersättningsfastighet godtas t ex en konventionellt taxerad bostadsfastighet eller andel i en sådan fastighet.

Den nya uppskovslagen innehåller uttryckliga regler på denna punkt. Som ersättningsfastighet till en frivilligt avyttrad fastighet godtas endast schablon-taxerade villor och jordbruksfastigheter. Vidare får en utomlands belägen fastighet inte vara ersättningsfastighet. Detsamma gäller en fastighet som i och med förvärvet blir att anse som omsättningstillgång i den skattskyldiges rörelse.

Det kan inträffa att den som önskar få uppskov med beskattning av en ”frivillig” realisationsvinst avlider innan han hunnit anskaffa eller bosätta sig på ersättningsfastigheten. Enligt hittillsvarande regler torde uppskov vara uteslutet i ett sådant fall. Departementschefen anför i propositionen (s 35—37) att det visserligen någon gång kan vara motiverat att medge uppskov trots att den skattskyldige själv inte förvärvar och bosätter sig på ersättningsfastigheten. Som exempel nämns att den avlidnes make eller barn bosätter sig på den nya fastigheten. Regler av detta innehåll skulle dock enligt departementschefen i hög grad komplicera uppskovssystemet. I propositionen föreslogs därför att uppskov vid en frivillig avyttring utan undantag borde förutsätta att den skattskyldige själv förvärvade och bosatte sig på ersättningsfastigheten.

Skatteutskottet ansåg emellertid att det borde finnas en möjlighet till uppskov i frivilligfallen även om den skattskyldige avlidit innan samtliga villkor för uppskov uppfyllts. På utskottets initiativ beslöt därför riksdagen att införa en särskild dispensregel. Enligt denna har RSV rätt att medge dels att en fastighet, som förvärvas av dödsboet efter den avlidne, skall godtas som ersättningsfastighet, dels att bosättningskravet skall anses uppfyllt om en närstående till den avlidne bosätter sig på ersättningsfastigheten. Dispensrätten skall enligt utskottet tillämpas restriktivt.

4 Ny-, till- eller ombyggnad på ersättningsfastigheten

För att den skattskyldige skall kunna få uppskov med hela realisationsvinsten fordras som bekant att vederlaget för ersättningsfastigheten är minst lika

stort som vederlaget för den sålda fastigheten. Är ersättningsfastigheten t ex 20 000 kr billigare än den avyttrade fastigheten minskar utrymmet för uppskov med samma belopp. Den skattskyldige kan därför ha starkt intresse av att få räkna in utgifter för ny-, till- eller ombyggnad i vederlaget för ersättningsfastigheten.

De hittillsvarande reglerna om i vilken utsträckning byggnadsarbeten på ersättningsfastigheten får beaktas vid uppskovsprövningen har i flera hänseenden varit oklara. Lagtextens utformning ger närmast intryck av att utgifter för byggnadsarbeten skall medräknas endast i vissa speciella situationer. Enligt uppgift är emellertid åtskilliga taxeringsnämnder och länskskatterätter generösa och tillåter att samtliga förbättringskostnader under uppskovstiden läggs till inköpspriset för ersättningsfastigheten. Mot bakgrund bl a av denna osäkerhet har i den nya uppskovslagen föreskrivits att som förvärv av ersättningsfastighet skall anses ny-, till- eller ombyggnad i den omfattning som behövs för att den förvärvade fastigheten skall bli *likvärdig* med den avyttrade fastigheten.

I en motion befarades att kravet på likvärdighet skulle leda till besvärliga tvister mellan taxeringsmyndigheter och skattskyldiga. Enligt motionärens uppfattning borde likvärdighetskravet därför utgå. Riksdagen följde emellertid propositionen på denna punkt.

5 Tidsfrist för förvärv av ersättningsfastighet

För att uppskov skall kunna medges fordras att ersättningsfastigheten förvärvas inom viss tid. Hittills har denna tidsfrist börjat löpa vid utgången av det år då realisationsvinsten uppgetts eller borde uppges till beskattning i den skattskyldiges deklaration. Tidsfristen har varit två år om ersättningsfastigheten varit en schablontaxerad villa och tre år om ersättningsfastigheten utgjorts av en jordbruksfastighet. RSV har haft möjlighet att i särskilda fall förlänga tidsfristen med högst tre år.

I den nya uppskovslagen avskaffas anknytningen mellan deklarationsåret och senaste dag för förvärv av ersättningsfastighet. Tidsfristen för förvärvet beräknas i stället från den dag då den gamla fastigheten avyttrades. För såväl villor som jordbruksfastigheter gäller att ersättningsfastigheten skall ha förvärvats inom fyra år från avyttringsdagen. I fråga om byggnadsarbeten, som i och för sig får räknas som förvärv av ersättningsfastighet, gäller att arbetet måste ha slutförts inom fyraårsfristen (jfr prop. s 29). Liksom hittills har RSV dock rätt att förlänga tidsfristen med högst tre år.

En förutsättning för uppskov i frivilligfallen är, som tidigare nämnts, att den skattskyldige — eller i samband med dödsfall undantagsvis anhöriga till den skattskyldige — bosätter sig på ersättningsfastigheten. Bosättning skall enligt de nya reglerna ha skett inom ett år från den dag då ersättningsfastigheten förvärvades. Även här har emellertid på skatteutskottets initiativ införts

en dispensbestämmelse. RSV kan sålunda, om särskilda skäl föreligger, medge en förlängning av ettårsfristen. Dispensregeln torde vara avsedd främst för de fall då det föreligger ett direkt hinder för den skattskyldige att bosätta sig på ersättningsfastigheten. Vid köp av jordbruksfastighet kan situationen exempelvis vara den att den skattskyldige inte kan flytta till ersättningsfastigheten förrän en arrendeperiod löpt ut.

6 Beräkning av uppskovsbeloppet

För att uppskov skall kunna medges med belopp motsvarande hela realisationsvinsten fordras enligt den nya uppskovslagen — liksom hittills — att vederlaget för ersättningsfastigheten uppgår till minst lika stort belopp som vederlaget för den sålda fastigheten. Är ersättningsfastigheten billigare minskar utrymmet för uppskov med skillnadsbeloppet. I förhållande till hittillsvarande regler har emellertid den justeringen gjorts att man vid beräkningen av uppskovsbeloppet skall jämföra den avyttrade fastighetens nettoförsäljningspris (dvs priset med avdrag för försäljningsprovision o d) med ersättningsfastighetens bruttointköpspris (dvs inköpspriset med tillägg för stämpelskatt o d).

Ett beslut om uppskov får, såvitt gäller taxeringen för det år då fastigheten avyttrats, samma konsekvens som om motsvarande del av realisationsvinsten vore skattefri. Uppskovet påverkar emellertid beräkningen av realisationsvinst när ersättningsfastigheten sedermera avyttras. I det sammanhanget kan erinras om att det inte är självklart att just den som fått uppskov kommer att träffas av den merbeskattning som kan uppkomma vid avyttring av ersättningsfastigheten. Avlider ersättningsfastighetens ägare eller skänker han bort ersättningsfastigheten kommer uppskovet att beaktas först när arvingen eller gåvotagaren avyttrar fastigheten. Ett beslut om uppskov kan således sägas följa fastigheten snarare än den person som fått uppskov.

7 Preliminärt uppskovsbeslut och efterbeskattning

Den hittills lämnade redogörelsen har tagit sikte på de fall då samtliga villkor för uppskov är uppfyllda när taxeringsnämnden prövar den skattskyldiges yrkande om uppskov med beskattning av realisationsvinsten. Det är emellertid ingalunda säkert att kravet på förvärv av ersättningsfastighet och — när så krävs — bosättning är uppfyllt när taxeringsnämnden tar ställning till den skattskyldiges taxering för avyttringsåret. Liksom hittills kan dock uppskov medges även i detta fall. En förutsättning för ett sådant skattemässigt preliminärt uppskovsbeslut är att den skattskyldige överlämnar en av bank utfärdad garantiförbindelse. Denna garantiförbindelse skall överlämnas till taxeringsnämnden och avse ett belopp motsvarande 70 % (tidigare 50 %) av realisationsvinsten enligt den statliga taxeringen. Är garantiförbindelsen utställd på

ett för lågt belopp skall uppskov helt vägras (se prop. s 33). Garantiförbindelsen skall gälla till utgången av tredje året efter det år då ersättningsfastigheten senast skall ha förvärvats.

En skattskyldig som fått preliminärt uppskavsbeslut skall utan dröjsmål anmäla när ersättningsfastigheten förvärvats. I frivilligfallen skall emellertid anmälan inte göras förrän den skattskyldige bosatt sig på ersättningsfastigheten. Anmälan skickas in till skattechefen i det län där fastigheten är belägen (f n skall anmälningar av detta slag sändas till länsskatterätten).

Det kan inträffa att den som fått preliminärt uppskavsbeslut inte uppfyller kraven på förvärv av ersättningsfastighet eller bosättning. I dessa fall skall den skattskyldige efterbeskattas. Efterbeskattning skall också ske om ersättningsfastigheten är billigare än den sålda fastigheten. Efterbeskattning innebär en höjning av den skattskyldiges taxering för det beskattningsår då skatteplikten för realisationsvinsten inträdde, dvs normalt det år då den gamla fastigheten avyttrades.

Efterbeskattning utgör en form av eftertaxering. Yrkande om efterbeskattning skall således prövas av länsskatterätt efter framställning av taxeringsintendent (kommun). Hittills har det inte funnits några bestämda regler om att yrkande om efterbeskattning måste framställas inom viss tid (helt klart är dock att femårsfristen i 115 § TL inte gäller för efterbeskattning). Den nya uppskovslagen är fullständigare på denna punkt. Det föreskrivs sålunda att taxeringsintendenten inte i något fall får yrka efterbeskattning senare än två år efter den dag då ersättningsfastigheten senast skall förvärvas. Har den skattskyldige anmält att han förvärvat en ersättningsfastighet eller — när så krävs — att han bosatt sig på ersättningsfastigheten, skall yrkande om efterbeskattning framställas inom sex månader från den dag då anmälan kom in till skattechefen.

Upplöses ett aktiebolag eller annan juridisk person, som fått preliminärt uppskavsbeslut, skall enligt hittillsvarande regler realisationsvinsten omedelbart tas upp till efterbeskattning. Motsvarande bestämmelser finns i det nya uppskovssystemet. Taxeringsmyndigheterna behöver alltså inte avvakta att den för förvärv av ersättningsfastighet fastställda tidsfristen har gått ut.

8 Avyttring av ersättningsfastigheten

Att uppskov medges innebär att den skattskyldige undgår att beskattas för realisationsvinsten vid taxeringen för avyttringsåret. Hänsyn till uppskovet tas emellertid, som påpekats i det föregående, vid realisationsvinstberäkningen när ersättningsfastigheten sedermera avyttras. Enligt de regler, som gällde t o m mars 1976, skulle ersättningsfastighetens ingångsvärde minskas med uppskovsbeloppet. Eftersom ingångsvärdet får indexuppräknas kom uppskovsbeloppet därigenom att påverka vinstberäkningen vid avyttringen

av ersättningsfastigheten med ett högre belopp än det belopp varmed uppskov medgivits.

Realisationsvinstkommittén föreslog att uppskovsbeloppet skulle beaktas med endast sitt nominella belopp. Som skäl angavs att den dåvarande lagtexten inte syntes överensstämma med vad lagstiftaren åsyftat (SOU 1975:53 s 199—200). Kommitténs förslag rörande uppskovsbeloppets behandling följdes vid 1976 års omläggning av uppskavsreglerna. Enligt övergångsbestämmelserna skulle dock det nominella beräkningssättet tillämpas endast i de fall då den avyttring, som gett upphov till den ursprungliga realisationsvinsten, ägde rum efter utgången av mars 1976.

Av det anförda framgår att man vid beräkning av realisationsvinst på grund av avyttring av ersättningsfastighet hittills skall tillämpa en metod om den tidigare avyttringen skett före utgången av mars 1976 och en annan metod om avyttringen skett efter nämnda tidpunkt. Dessa båda metoder har nu kompletterats med en tredje metod. I den nya uppskovslagen föreskrivs nämligen att det belopp varmed uppskov medgetts vid den ursprungliga avyttringen skall, när ersättningsfastigheten sedermera avyttras, uppräknas med hänsyn till förändringarna i det allmänna prisläget under den tid ersättningsfastigheten innehafts. Den latent skatteskuld som föranleds av uppskavsbeslutet kommer därigenom reellt sett att vara lika stor oavsett hur lång tid ersättningsfastigheten innehåses.

Den nya metoden för beaktande av uppskovsbeloppet överensstämmer i flertalet fall med den ordning som gällde före 1976 års ändringar av uppskavsreglerna. De båda metoderna ger emellertid inte samma resultat om den skattskyldige väljer att beräkna realisationsvinsten vid försäljningen av ersättningsfastigheten på grundval av fastighetens taxeringsvärde visst år i stället för den faktiska anskaffningskostnaden. Utgår den skattskyldige från ett taxeringsvärde kommer uppskovsbeloppet, såvida de ursprungliga uppskavsreglerna tillämpas, att indexuppräknas först från den tidpunkt till vilket taxeringsvärdet hänför sig. Tillämpas den nya metoden skall uppskovsbeloppet alltid indexuppräknas från det år då ersättningsfastigheten faktiskt anskaffades. Att ingångsvärdet bestäms med ledning av ett taxeringsvärde kommer således inte att inverka på det belopp varmed uppskovet belastar ersättningsfastigheten.

9 Övergångsbestämmelser

De nya uppskavsreglerna skall, som tidigare nämnts, tillämpas i fråga om avyttringar som sker efter utgången av år 1978. Hittillsvarande regler skall således alltjämt gälla beträffande avyttringar under år 1978 och tidigare.

I fråga om vinstberäkningen vid avyttring av ersättningsfastighet har ingen ändring gjorts i de fall då den tidigare avyttringen ägt rum före utgången av mars 1976. I dessa fall skall således fortfarande gälla att ersättningsfastighe-

tens ingångsvärde skall minskas med uppskovsbeloppet. Har den första fastigheten avyttrats efter utgången av mars 1976 skall däremot — under förutsättning givetvis att ersättningsfastigheten avyttras efter utgången av år 1978 — realisationsvinstberäkningen vid sistnämnda avyttring ske enligt de nya reglerna. Uppskovsbeloppet skall således i dessa fall uppräknas med hänsyn till förändringarna i det allmänna prisläget under den tid som ersättningsfastigheten innehafts. Denna princip har dock av billighetsskäl modifierats i en särskild situation, nämligen då såväl avyttringen av den första fastigheten som förvärvet av ersättningsfastigheten ägt rum före utgången av år 1978. För att undvika en tröskeffekt beroende på om ersättningsfastigheten avyttras före eller efter utgången av år 1978 gäller i denna situation att indexuppräknningen av uppskovsbeloppet skall påbörjas först år 1979.

10 Avslutning

Översynen av uppskavsreglerna har — bortsett från detaljer — genomförts under stor enighet i riksdagen. Framhållas kan emellertid att riksdagen — liksom enhälligt — förordat en utvärdering av hela uppskovssystemet. Tanken torde bli att man skall försöka klarlägga i vad mån reglerna om uppskov vid frivilliga avyttringar styr valet av boendeform.